

Colecția AUREL FEȘTILĂ

Sărbători de peste an în Ilva Mare

Rusaliile

În concepția poporului nostru numele de Rusalii este atribuit unor ființe fantastice, cu înfățișarea de fete frumoase dar rele și răzbunătoare, care locuiesc în pustietăți și plutesc ca niște duhuri peste munți și ape, în grupuri de câte 3 până la 12. Ele au putere de a stârni vârtejurile rele de vânt cu care strâmbă și pocesc pe oameni în diferite chipuri, provocându-le infirmități sau boli incurabile cum sunt ologirea, junghiurile, reumatismul, surzenia, frigurile etc.

Rusaliile sunt confundate cu Ielele, Zânele sau Vântoasele, toate cu chip de fete frumoase, dezbrăcate și cu părul auriu, ușurate și poznașe, care cântă noaptea prin văzduh și atrag pe oameni să-i slujească și să le strice mintea. În unele locuri Rusaliile sunt asemuite cu ursitoarele sau vrăjitoarele ce săvârșesc blesteme aducătoare de pagube, nenorociri și boli. Efectele răufăcătoare ale Rusaliilor ar putea fi prevenite și înlăturate purtând la brâu cicoare, pelin sau foi de nuc și jucând cu mișcări repezi fără a te lăsa copleșit de gânduri pesimiste. De aici a rezultat, probabil, obiceiul ca tinerii să danseze la Rusalii jocuri tradiționale, așa cum sunt "călușarii", "bătuta", "fecioreasca" și altele.

Unii gospodari împodobesc, în ajun de Rusalii, porțile și intrările cu ramuri înfrunzite de fag, stejar, arțar, mesteacăn, iar femeile pun în așternut levănțică, pelin și frunze de nuc pentru a îndepărta orice gângănie. În ziua de Rusalii se scot icoanele și praporii din biserică în procesiune religioasă la câmp, unde preoții rostesc rugăciuni și sfîntesc hotarul ca să rodească semănăturile și să fie ferite de grindină sau secetă.

Tineretul sărbătorește ziua de Rusalii cu mare alai și veselie. Sunt invitați tineri din alte sate – lăturenii – și împreună leagă prietenii, dansează și petrec în bună înțelegere. Îmbrăcați în frumoase costume de

Ioan Nădișan: Fete și feciori din Suciul de Sus, 2001

**Cine nu știe nici o meserie
I ca ursu-n vizunie.**

Nu știu cum dracu o scăpat
Ș-o fugit la tine-n sat
Unde doru-i învățat.

1905

Când treci, mândră, pe la mine
Pune-ți nafrămioara bine
Să nu-ți văd ochii și fața
Care mi-o mâncat viața.

1906

Când treci, mândră, pe la poartă
Nu-ți arunca ochii-ndată
Să priceapă lumea toată.
Aruncă-i mai alinat
Să creadă că ne-am uitat.

1907

Mândră, doru de la tine
Peste multe dealuri vine
Și nu-l poate opri nime
Până-n vraniță la mine.
Doru de la mândra mea
Eu de l-aș putea avea
Cum l-aș face stog în prag
Mândruliții să-i fiu drag;
Și l-aș face stog în șură
Mândruliții să-i dau gură.

1908

Ziua nu poate de lucru,
Noaptea nu o lasă pruncu.

1909

Mândra mé de astă vară
Poartă zahăr cu tri cară
Și la gură-i tăt amară,
Mă roagă s-o iubesc iară.
Da', io, mândră, te-am iubit
Până te-ai purtat cinstit,
Dacă te-ai dat dracului
Te-am lăsat să fii a lui.

1910

Mândră, de la toamnă-ncolo
Dracu' ț-a mai duce doru.

1911

Mărită-te, mândră, -atunci
Când a face dracu prunci,
Să te ieie pruncii lui,
Să fii nora dracului.

1912

Suie dracu pe perete
C-o straiță plină de fete.
Și io stau și mă socot:

Fără mândra tăt nu pot.
Adă, drace, straița-ncoace
S-aleg una care-mi place.

1913

Te cunoști, lele, pe poale
Că ești o femeie moale,
De-ai fi o femeie iute
Poalele ți-ar fi lăute
Batăr până la jerunte.

"Colac", pe poartă maramureșeană

1914

Trage, mândră, trage, dară
Hoarea ce de-alaltă sară,
Iară, iară, ca ș-asară
Și asară ca și-amu.
Cum asară și-amu nu?

1915

Mândră-i lelea când se gată
Cu tri pindileauă-odată,
Când le țipă di pă ié
Rămâne ca și-o indré.
Când o văd pă mândra gata
Mi se dau ochii de-a roata.
Tăt acele mi-o fo 'dragi
Care-o fo' la poale largi
Și-acele mi-o fost urâte
Care o fo' la poale strâmte.

1916

Iară s-o soponit lelea
Cu sopon ce-ntinde pielea,
Dragă mi-o fo' soponită,
Neagră mi-o fo' rândulită.
Soponită mi-o fo' dragă,
Rândulită mi-o fo' neagră.

1917

De dor, mândră, și de drag
Ț-am scris numele pe prag,

sărbătoare, cu cămăși și pieptare înflorate, cu gherdan și struț la pălărie, feciorii își iau drăguțele – partenerile - de mână, gătite și ele ca niște cosânzene și, în cântecele ceterașilor, pornesc la "dugheană" (locul de joc) jocul "de-a mâna" și "de-a învărtita", zguduind văzduhul cu tropote și strigături, în asistența celor vârstnici și mai cu seamă a mamelor venite să-și admire odraslele.

În ziua de Rusalii oamenii nu se culcă sub cerul liber, iar dacă cineva se află singur pe câmp ori în pădure, la orice zgomot suspect rămâne nemișcat, nu întoarce privirea înapoi, păstrează tăcere rostind rugăciuni în taină.

În această zi se înlătură orice vrajbă și ceartă între creștini.

Sânzienele (24 iunie)

Se sărbătorește nașterea Sf. Ioan Botezătorul.

Se crede că Sânzienele, ca și Rusaliile, sunt niște fecioare frumoase, harnice și bogate, care sălășluiesc pe câmpurile cu flori, protejându-le pe cele cu miros plăcut.

Ele răpesc mintea feciorilor datorită frumuseții lor, îi poartă pe sus și le dezleagă dragostele dorite de anumite fete candidate la măritiş. De aceea, în ziua de Sânziene, fetele culeg flori ce poartă acest nume (*Galicum verum*) și împletesc din ele cununi pe care le aruncă pe acoperișul casei ca să afle când se vor mărita. Dacă cununa se oprește pe acoperiș, e semn că fata se va mărita în acel an, iar dacă ea cade de 2-3 ori înseamnă că se va mărita după 2-3 ani.

Băieții și fetele poartă în această zi cununi de sânziene pe cap, să fie feriți de bube și să aibă noroc în viață. Cei care sufăr de boli de piele fac baie în apă cu flori de sânziene.

Unele femei se duc noaptea la râu și se spală pe tot corpul ca să-și mențină frumusețea fizică și să fie plăcute la înfățișare, cu pielea curată și sănătoasă tot anul. Gospodinele scot în ziua de Sânziene toate lucrurile și așternuturile din casă, expunându-le la soare ca să-și arate zestrea și iscusința muncii lor, dorind în același timp să scape de molii sau alți paraziți.

Pe pășuni și în imașuri se fac seara focuri mari, peste care tinerii sar de trei ori ca să alunge bolile, de la om și de la vite. În zonele învecinate, în Maramureș, se fac făclii și le învărt, aprinse, strigând "hai la sânziene!".

Unii păcurari țin oile închise în ziua de Sânziene și le hrănesc cu iarbă cosită, pentru a le feri de gălbează.

Acum se adună și se usucă diverse plante vindecătoare: florile de tei și de soc, anasonul, chiminul, cimbrisorul, gințura, mușetelul, pojarnița (sunătoarea), potroaca, spânzul, sulfina și altele.

La Sânziene se zice că amuțește cucul și nu mai cântă, crezându-se că s-a înecat cu cireșe sau boabe de orz și că se transformă în uliu.

Sânpetru (29 iunie) este consemnat în calendar ca sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Se ține post, se fac milostenii dându-se pomană colaci cu brânză sau caș de oaie, pentru a preveni pagubele la vite. În credința creștină Sf. Petru este considerat însoțitorul lui Dumnezeu pe pământ, un bătrân bun și drept, care este stăpânul sălbăticiunilor și dirigitorul fiarelor pădurii. Când lupii urlă, se crede că ei cer ajutorul lui Sf. Petru, care le rânduieste anume la cine și ce fel de vite pot să atace și să mănânce, pedepsind astfel pe oamenii lacomi și necinstiți. Tot ce face Sf. Petru este primit de Dumnezeu. El păzește poarta raiului și

Ciumnilinga, linga, linga,
Ciumnili-ț-ar dracu limba.

nu lasă să intre aici cei păcătoși, trimițându-i în iad, în chinurile diavolului.

Ca să-și arate vrednicia, gospodarii se străduiesc să realizeze până la Sânpetru măcar o claie de fân din noua recoltă, numit "fânul din flori" sau "fânul de plug", cu care se hrănesc vacile în perioada fătării, mieii și vițeii când sunt întărcați, dar mai cu seamă boii în perioada lucrărilor grele la arat ori la butinărit.

Sf. Pavel este pomenit alături de Sf. Petru pentru că au călătorit împreună pe pământ, săvârșind fapte caritabile și îndreptarea rătăcirilor unor creștini.

La Ilva Mare se păstrează credința că dacă la Sânpetru se mai vede zăpada pe Ineu, nu se va coace mălaiul.

Marina (17 iulie) este legată de numele Sfintei Mare Mucenică Marina, nefiind înscrisă ca sărbătoare religioasă, dar ținută de unii creștini cu datini și practici remarcabile. Se crede că Sf. Marina apără pe oameni de epilepsie, muțenie, schilodire și umflături în burtă, infirmități ce ar fi cauzate de duhuri rele. Ea ferește casele și semănăturile de foc și de grindină, protejează turmele de dihanii și de alte catastrofe. Femeile, în special babele, țin cu severitate această zi, postind o săptămână înainte și nelucrând nimic în casă. Se adună mărar și în caz de dureri în burtă, de greață și vărsături, se bea fiertură de mărar sau vin în care s-a pus această plantă amestecată cu potroacă și cărbuni stinși. Tineretul și femeile merg la cules de zmeură, cutreierând săhelburile pentru a culege aceste delicioase fructe din care se prepară siropuri și dulcețuri sau se gătesc plăcinte umplute cu zmeură.

Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul (20 iulie) este o sărbătoare ținută de creștini cu post și nelucrare, pentru a fi feriți de trăsnete, grindină și inundații. Se crede că Sf. Ilie umblă cu căruța prin ceruri, trasă de niște cai de foc și de acolo el vede și pedepsește pe necredincioși cu fulgere și trăsnete, nimicindu-le agoniseala și chiar viața. În ziua de Sf. Ilie se evită folosirea unor unelte din fier (securi, coasă, furcă) pentru a nu stârni trăsnetul. Dacă tună în această zi se crede că fructele vor fi de slabă calitate și viermănoase.

Foca (23 iulie) este ziua ce consemnează aducerea moaștelor Sf. Mucenic Foca. Nu se ține sărbătoare, dar sunt oprite unele lucrări de câmp și se postește pentru a fi protejate culturile de arșiță, secetă și incendii. Sf. Foca este considerat patronul pompierilor și stăpânitorul focului ce poate mistui gospodăriile, holdele și pădurile.

Schimbarea la față (6 august)

O sărbătoare fără datini și practici deosebite. Se consideră că până la această sărbătoare trebuie terminat cositul și făcutul fânului, pentru că se trec florile și iarba îmbătrânește, diminuând calitatea furajelor.

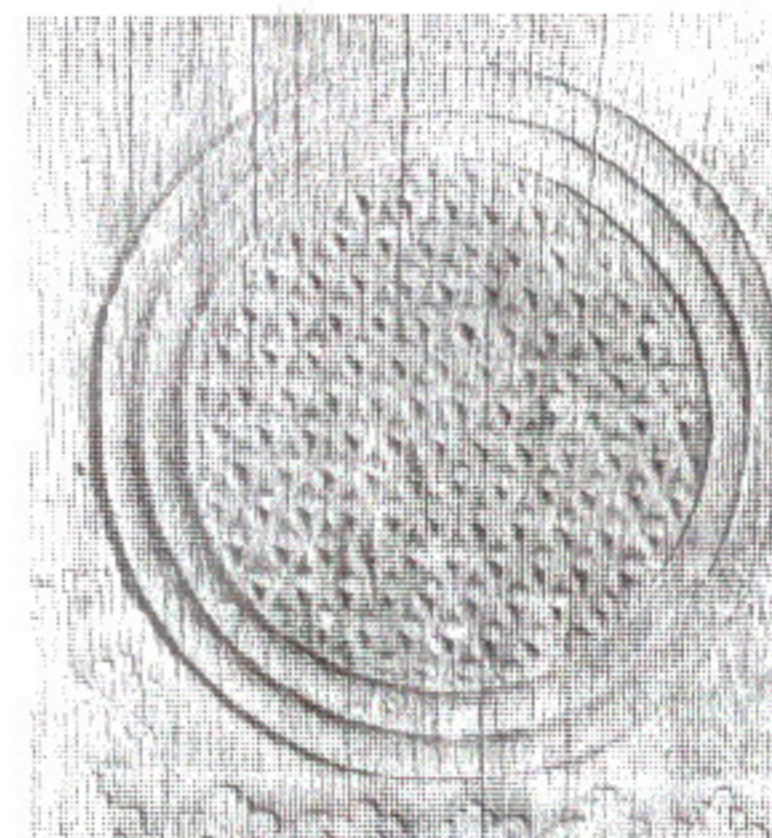
Sfânta Marie Mare (15 august) este considerată o sărbătoare importantă, sub denumirea de Adormirea Maicii Domnului. Se postește timp de două săptămâni, înainte de această sărbătoare, și se fac pelerinaje la mănăstirile care poartă hramul Sfânta Maria (Ciosa, Nicula, Moisei, Rohia, Bixad ș.a.) unde credincioșii duc daruri, mâncare și băutură, fac danii pentru călugări și milostivesc pe săraci, pentru ocrotirea familiei și a pruncilor. Femeile cu nume de Maria organizează ospete onomastice, dovedindu-și ospitalitatea de gazde, într-o atmosferă de bunătate și dărnicie față de

**Când a face plop p
Și răchita micșunele.**

Pe târnaț și pe ozlop
Și pe cipca de la clop
Ca să nu te uit deloc.
Scrie-mi-l și tu pe-al meu
Cu spumă și cu fitău
Pe guler de pindileu,
Și mi-l scrie frumușel
Pe mâneci cu pumnușel.

1918

Dă-mă, mamă, dragului
Batăr n-are casa lui
C-om lucra o lună, două
Și ne-om face casă nouă,
C-om lucra on an, o doi
Și ne-om face car cu boi
Și de tâte noi ne-om face
Dă-mă, mamă, dacă-mi place.
Bade, de ți-s pe plăcere,
Nu te uita la avere
Că avere ți-oi fi eu
Când oi fi-n ocolu tău.
N-aibă mândra num'-o oaie -
Numai să fie găzdoaie,
N-aibă mândra num'-o vacă -
Numai ochii ei să-mi placă,
Să nu-i fie gura toacă,
Când oi zice taci, să tacă.

Motiv solar pe poartă maramureșeană

1919

Nu-s pticioare ca la Floare
De albe și de ușoare
Și rostează din călcăie
Ca moara din căpătaie.

1920

Io pe mândra când o văd
Și mai lucru, și mai șad,
Da' și mândra când mă vede
Și mai lucră, și mai șede.

1921

Io p-aici, mândra p-acolu
P-amândoi ne-apasă doru,

Io p-aici, mândra p-acasă
P-amândoi doru ne-apasă.

1922

Io mă usc di pe pticioare -
Mândra nici o grijă n-are,
Mult mă plouă și mă ninge -
Mândra n-are nici o grijă,
Mult mă ninge și mă-ndiață -
Mândra n-are nici o greață.

1923

Mândră, ce rău ți-am făcut
De-ai zîs să nu viu mai mult,
Ce rău mare-am putut face
De-ai zîs să nu viu încoace?
Nu-i bai, mândră, nu ți-s drag,
Nu ți-oi face tină-n prag
Și pe câtă ți-am făcut
Am fost tînăr, n-am știut.

1924

Să trăiesc numa atâta
Să văd mândra ce-a lua,
De-a lua unu ca mine
Dumnezău să-i ție bine,
De-a lua mai frumușel
Să n-aibă noroc la el.

1925

Și-apoi, hai, dorule, hai,
La multe rele mă dai
Și la rele, și la bune
Și la câte sunt pe lume.

1926

Mă dusei și eu la rai,
Mă-ntâlnii cu mândra-n plai,
Mă scăpai de-o sărutai
Și gătai de mărș la rai.
Fii, raiule, sănătos,
N-oi om mé mai pe din jos,
Fii, raiule, cu plăcere,
Noi, pe mai din jos om mere.
Da' nu fii, mândră, cu bănat
Că n-om fi doar noi în iad,
C-or fi popi și preutese
Și mândre din cele alese.

1927

Arză-te focu, om drag,
De mână mă duci la iad.
Ba, io nu te duc de mână
Că vii tu, de voie bună.
Crâșcă iadu și mă cere -
Io fără mândra n-oi mere,
Crâșcă iadu, m-o cerut -
Io fără mândra n-am vrut.

rude sau prieteni.

Stuparii cercetează producția agonisită de albine și recoltează primii faguri cu miere, "îndulcind" hrana familiei spre bucuria copiilor. Se fac daruri cu miere ca să guste și cei ce nu au stupi. Oierii încep să desfacă stânele din munte și fiecare gospodar își alege oile din turmă, preluându-le în grijă proprie. De aceea s-a format zicala: "La Sfântă Mărie Mare/ Cobor' oile la vale".

Se cercetează dacă au ajuns cucuruzii de porumb "în lapte", se fierb sau se frig pe jar ca o mâncare de sezon apreciată de săteni.

Dumitru Iuga: Dans la Botiza

Colecția DUMITRU IUGA

Obiceiuri de vară

Sânpetru, Sf. Petru, 29 iunie - este praznic mare. Înainte, se ține și post. Se cinstește pentru animale, pentru sănătate.

Acum se calcă ceapa și usturoiul.

Sântilie, Sf. Ilie, 20 iulie. Este zi cu prilej: nu-i bine a lucra la câmp că te poate fulgera sau trăzni; nu se face fân, poate să ia foc. La Șurdești, sub Piatra Roșie, se zice că a lucrat cineva cu fânul de Sântilie. Și a venit o furtună și i-o trăznit. Și acum se văd acolo căpițele și clăile de piatră.

Când fulgeră nu-i bine să te uiți pe fereastră că te-mpietrește.

Nici de **Sf. Foca, 23 iulie** sau de **Sf. Ana, 25 iulie**, nu-i bine a lucra cu fânul, că-l poate arde.

De **Pintileni, Sf. Pantelimon, 27 iulie**, nu-i bine să prinzi vitele la car, se pot întâmpla nenorociri, poți avea pagube în vite.

Ziua Macaveilor, 1 august este ziua crucii de vară. Se ține contra bolilor și altor nenorociri. Nu se culege cânepă.

Schimbarea la Față, Probojăniile, 6 august. Acum se probozé frunza și iarba, adică i coaptă, nu mai crește iarba și începe să gălbenească frunza. Nu-i bine să fii certat, probozît, în această zi, vei fi probozît tot anul. Nici oamenii să nu se certe între ei că rămân vrăjmași. Este

Mere moșu pe cărare
Cu o mie de ace în stinare.